

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

ren” (s. 155). De drar korta slutsatser gällande varje kapitel för att framhålla resultat av intresse samt exemplifierar med Dagermans texter metodens komparativa styrka och med Alverfors texter hur oväntade mönster kan synliggöras. Till slut frågar de sig om litterär kvalitet kan mätas. Svaret är nej: ”de kanoniserade författarna skriver på många olika sätt” och “[c]n författare kan vara ’bra’ vare sig hen skriver korta eller långa meningar, har stort ordföråd eller inte” (s. 164, 166). Studiens syfte är således inte att undersöka litterär kvalitet som sådan utan att analysera hur den kan kopplas till stilistiska strategier.

Att *Det stora lästa* ”breddar den litteraturvetenskapliga repertoaren” är det lätt att hålla med om. Berglund och Svedjedal är utmärkta ciceroer när det gäller att vägleda både nybörjare och längre hunna i fjärläsningens fascinerande värld. De skriver klart och kompakt, ger lämpligt mycket bakgrund om analysmetoder och drar väl motiveerade slutsatser. Det är svårt att veta hur exakt datorprogrammen kunnat känna igen alla stilistiska markörer i texterna, men allt tyder på att akribin är klanderfri. Med andra ord handlar det om en viktig studie, inte minst på grund av alla de analyserade författarskap som håller på att glida in i ”det stora olästa”.

En enda gång lyfte jag på ögonbrynet. I slutet av inledningen skriver författarna: ”Närläsning brukar bedrivas i gräskolor. Till det vill vi lägga fjärläsningar i fyrfärg” (s. 19). Här får analysernas fyra färger stå för den mångsidiga färgläggning som fyrfärgstryck brukar representera samtidigt som närläsning degraderas. Det må vara skrivet med glimten i ögat, men det känns som ett onödigt sätt att föra fram det egna projektet, inte minst då dess poäng är att tillsammans med närläsning ge en fördjupad bild av den svenska 1900-talsromanens stilvärld.

I inledningen nämner författarna att de planerar att studera tematik och idévärld i samma korpus. Då kan man tänka sig att brobygget mellan fjärr- och närläsning görs ännu mer robust.

Bo Pettersson

Catrine Brödje, *Kärlekens minerade fält. Berättare, klass och kön i tolv samtidsromaner 1912–2013*. Makadam. Göteborg 2025.

I förordet till *Kärlekens minerade fält. Berättare, klass och kön i tolv samtidsromaner 1912–2013* berättar Catrine Brödje att boken är resultatet av dryga två decenniers forskningsarbete – flera gånger upptaget och nedlagt, omformulerat och transformerat till form och innehåll. En fristående delstudie om Marika Stiernstedt och Hjalmar Söderberg frigjordes från manuskriptet och publicerades i *Samlaren* 2012. Nu, i sin slutliga form, omfattar studien hundra år av svensk romanhistoria, med fokus på kärlekens gestaltningar i inalles tolv samtidsromaner från tre tidsperioder: 1910-tal, 1930-tal och det tidiga 2000-talet. Författarna läses parvis, två från arbetarklassen, två med borgerlig bakgrund: på 1910-talet möts sålunda Maria Sandel (*Virveln*) och Martin Koch (*Arbetare. En historia om hat*) samt Elin Wägner (*Helga Wisbeck*) och Sigfrid Siwertz (*En flånör*). På 1930-talet är det Ivar Lo-Johansson (*Kungsgatan*) och Moa Martinson (*Sallys söner*) å ena sidan, å andra sidan Karin Boye (*Merit vaknar*) och Olle Hedberg (*Iris och löjtnanshjärta*). Det tidiga 2000-talet representeras slutligen av Majgull Axelsson (*Slumpvandring*) och Tony Samuelsson (*En grind av mörker*) samt Per Hagman (*Vänner för livet*) och Helena von Zweigbergk (*Än klappar hjärtan*).

Många av oss vet av egen erfarenhet att forskningsprojekt som rört sig i ojämn takt över långa tidsspänn, både vad gäller empiriskt material och framskrivande, tenderar att expandera i takt med årsringarna. Så inte i Brödjes händer. Tvärtom är dispositionen stram och linjärt konsekvent, avgränsningarna tydliga, tankeutflykter utanför de redovisade teoretiska ramarna ytterst få. Resultatet är en klassiskt komparativ litteraturhistorisk studie, väl påläst, empiriskt solid, vilande på den litteratursociologiska allmänningen med sitt grundantagande om att litteratur och samhälle ömsesidigt speglar varandra och med varierande grader av tydlighet präglas av den omgivande samtids frågor.

Att frestelsen att ta ut svängarna ibland ändå har dykt upp kan man ana i det något överraskande faktum att den första romanvärld som öppnas för läsaren härrör från Elena Ferrantes Neapel-kvartett. Det långa citatet ur *Min fantastiska väninna* (2016) i förordet saknar förvisso inte relevans, för här finns en rikedom av tolkningstrådar till både klass och kön förbundna med intensiv vänskap och stor pas-

sion. Trådarna förblir dock hängande i luften. Ferrantes vindlande berättelse apostroferas endast i förbifarten som exempel på hur kön och klass griper in i skildringen av en konkret plats (Neapel), under en bestämd tidsepok (1950-talet). Således i likhet med, konstaterar Brödje, de tolv romaner hon har valt att studera. Att hon inte valt ett citat ur någon av dessa tolv, eller någon annan svensk roman, är kuriöst, eftersom Sveriges moderna historia är den givna spelplatsen för hela studien.

Sant är att blotta tidsramen kring dessa tolv romaner famnar dramatik och känslostormar nog för att staka ut sina egna kraftfält och minerade marker, för att alludera på bokens titel. I fonden för de två första valda tidsperioderna, 1910- och 1930-talen, ömsar det gamla fattig-Sverige mödosamt skinn till blomstrande välfärdsland. Det sju decennier långa språnget till den tredje undersökningsperioden, det tidiga 2000-talet, kommenteras inte. Ändå vet vi att seklets svenska historia fortsätter att veckla ut sig genom klassmotsättningar och krig, urbanisering och börskrascher, kvinnoemancipation och social reformpolitik, miljonprogram och arbetskraftsinvandring. Tystnaden kring allt detta glider som en skugga mellan kapitlen.

Det är förståeligt att Brödje siktar mot 2000-talets början just för att kunna ta greppet om hundrarsperspektivet. Men ett nedslag till, förslagsvis från efterkrigstiden, hade kunnat bidra till att balansera synfältet. Varför inte, som hos Ferrante, 1950-talet? Den svenska hemmafruans avtryck i samtidsromangenren torde till exempel vara en veritabel fyndplats för att fördjupa diskussionen om ekvationen klass, kön och kärlek.

Frågan om var kärleken kan lokaliseras i historiens myller är emellertid inte lättfångad. Redan i början av 1900-talet fanns ett påtagligt glapp mellan marginaliseringen av kärleken som stridsfråga i den svenska politiska offentligheten, inom både arbetarrörelsen och delar av kvinnorörelsen, och dess fortsatt centrala roll i samtidsromanerna. Jag skulle vilja hävda att romangenren härvidlag, precis som tidigare under 1800-talet, öppnar sig som en alternativ offentlighet för prövande och utforskande av kärleken som emancipatorisk möjlighet – eller återvändsgränd.

Brödje väljer en annan väg. De teoretiska överväganden hon ägnar begreppen klass och kön har ingen motsvarighet i en diskussion av forskning om kärleksbegrepp och ideal. Hon införlivar helt enkelt kärleken som en av komponenterna i en slags strukturell förklaringsmodell, visualiserad i det

första kapitlets grafiska flödesschema för studiens rörelse mellan romanernas "Arenor" (bestående av: det offentliga rummet, förvärvsarbete, högre utbildning, politisk makt och hemmet) och "Identitet och relationer" (kärlek, äktenskap, vänskap och sexualitet). Dessa nyckelord återfinns i sin tur som underrubriker i huvudkapiteln, överskådligt och klart. Fördelen med en sådan noggrann och repetitiv disposition är att det är lätt att orientera sig och finna jämförelsepunkter mellan de olika tidsperioderna, både inom och utom romanvärldarna. Nackdelen (eller kanske rättare: risktagandet?) att jämförbarheten prioriteras på motsägelsernas och komplexitetens bekostnad. Inte minst vad gäller synen på kärlek, i de olika romanerna och tidsperioderna.

Både riskerna och möjligheterna låter sig illustreras av att valet av romaner, som redan nämnts, har styrts av de analytiska kategorierna klass och kön: en manlig respektive kvinnlig författare med arbetarbakgrund och dito med borgerlig bakgrund från vardera tidsperioder. Brödje understryker också att genreaspekten har varit avgörande. Det är verk som kan rubriceras som just samtidsromaner som hon vill läsa bredvid varandra. Samt, en smula förbryllande, att det också handlar om romaner som har en extra-heterodiegetisk berättarfunktion. Argumentet för det är att hon velat undvika självbiografiska romaner eller att på annat vis gå för nära författarjaget i analysen.

Lite motsägelsefullt ter det sig därför att resonemanget lyfter fram kontinuiteten mellan författarnas egna sociala miljöer och protagonisterna i romanerna som en bärande tankelinje, om än den inledningsvis kortfattat problematiseras. Brödje förmodar att exempelvis Karin Boye, i all sin politiska radikalitet, inte gärna velat godta etiketten borgerlig för sitt författarskap. Likväl tar hon den i analytiskt bruk.

Bäst fungerar läsningarna i stället när romanfigurer och intrigmönster liksom kliver över och relativiserar de uppställda strukturella förväntningarna. Som i den viktiga iakttagelsen av hur Karin Boye i *Merit vaknar* låter Merits insikt om livslögnen i sitt eget äktenskap fördjupas genom infogandet av en intertextuell dialog med Ibsens *Brand* och *Ett dockhem*. Lite synd därför att Brödje inte verkar vilja följa med Boye hela vägen, utan stannar vid det svävande konstaterandet att hon har modet att "gestalta nya och även kontroversiella samlivnadsformer" (162).

Elegant avlyssnad är dissonansen i Moa Martinsons porträtt i *Sallys söner* av den revolutionära

drömmaren Sally och hennes misslyckade klassresa från torparliv som ogift mor till äktenskap med den snälle men tråkiga storbonden. Så även sammanfogandet av det motiviska släktskapet mellan Sallys son Bruno, som försörjer sig som gigolo i Paris, Lo-Johanssons prostituerade Marta i *Kungsgatan* och en sentida genklang i Per Hagmans *Vänner för livet* genom den sköra relationen mellan den fattiga arbetarkillen Erik och överklasskvinnan Sophie, som båda säljer sina kroppar i eskorttjänster. Det är en smärtans konfliktlinje som skär genom decennierna, över klass- och könsgränser.

Den kanonkritiska ansats som följer med framlyftandet av klass och kön faller mest lyckosamt på plats med avståndet i tid till de två första perioderna, 1910-talet och 1930-talet.

Här nyttjar Brödje skickligt skiftningarna i synen på de olika författarskapen mellan den i de olika samtidernas mer närliggande litteraturhistorieskrivningen och den nutida, liksom i litteraturvetenskapens mer djupgående perspektiv. Det är en ofta fastslagen insikt att de författare och verk som på sin tid gav störst avtryck i kritik och debatt inte självklart är de som ter sig mest inflytelserika i ett retrospektiv – eller ens längre finns med i bilden. Inte desto mindre är frågan viktig att låta stå. Det gör Brödje, först i en respektfull exposé över ett antal främst feministiska litteraturforskarens kanonkritiska studier, som Anna Williams och Gunilla Domellöf. Klassperspektivet i kanondiskussionen exemplifieras bland annat av Lars Furulands och Johan Svedjedals tongivande forskning liksom av Åsa Arpings senare legering av båda perspektiven i *Att göra klass. Nedslag i svensk samtidsprosa* (2022). Till dessa läggs även Beverly Skeggs ofta anlitade teorier om begreppet ”respektabilitet” som vattendelare i klassamhället.

Minst lika viktigt för att synliggöra litteraturforskningens fortsatta behov av en kanonkritisk diskussion vilar i själva urvalet av romaner och författare. I det sekellånga perspektivet blir det skärande klart att flera av författarna mer eller mindre sjunkit in i den historiska glömskan – eller åtminstone försvunnit ut i litteraturforskningens marginaler. Vem pratar exempelvis längre om Olle Hedberg? Annat än möjligen som *minor classic*? Ändå var han från trettioalet och framåt en av de mest lästa borgerliga romanförfattarna, lika produktiv som populär, tillika med den status som tillkom honom som ledamot i Svenska Akademien. Skingrandet av denna olyckliga glömska som utarmar vår kulturella självförståelse är skäl nog att applådera

Catrine Brödjes bidrag till den svenska romanhistorieskrivningen.

Den fråga som sist kvarstår är dock kärleken – och dess förmodat minerade fält, som givit boken sin titel, liksom slutkapitlet. Här önskar man att Brödje verkligen hade vågat fullfölja det löfte om farlighet som vilar i en sådan tankebild. Det explosiva, livshotande, riskfyllda. Men hon närmar sig faran genom att backa bort från den, snarare än att själv ta risken att beträda fältet som minröjare. Den distanserade karakteristiken av ”alternativa samlvnadsformer” återkommer men dechiffreras inte heller här, vilket får åtminstone mina litterära detektorer att ge fullt utslag. Och nog är väl konstaterandet att romanerna sammantaget visar att det är svårt att få ihop yrkesarbete, kärlek och äktenskap, då som nu, tämligen lamt – givet den polyfoni som de tolv författarrösterna representerar.

Oaktat dessa invändningar framstår Catrine Brödjes bok som en gedigen forskningsinsats, som öppnar pärmarna för en alltför sällan uppmärksamrad tradition av svenska samtidsromaner, där kärleken blir den brännpunkt som ömsom löder samman, ömsom slår itu kön och klass i ständigt nya mönster och sprickbildningar.

Annelie Bränström-Öhman

Den akademiske Tegnér. Red. Olle Ferm, Bo Lindberg, Gunhild Vidén. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien konferenser 114, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm 2025.

De senaste decennierna har visat ett välkommet intresse för den nylatinska kulturen i allmänhet och dess roll vid universiteten i synnerhet. Framförallt har man uppmärksammat den latinska dissertationen, denna avlägsna förfader till dagens avhandlingar, som en intressant genre i egen rätt. Åtskilliga av dessa har också tacknämligt getts ut med parallellöversättning, och på så vis gjort det lätt för läsare med rostigt eller obefintligt latin att få en inblick i denna efemära men viktiga textalstring, utan vilken det svenska intellektuella livet 16–1800 måste te sig obegripligt fattigt. Det tidigmoderna Sverige var helt enkelt ett tvåspråkigt samhälle, och denna tvåspråkighet skulle följa med längre än vad man kan tro.

Antologin *Den akademiske Tegnér* (resultatet av en konferens vid Vitterhetsakademien 2023) drar